

Martyna Szczepaniak (Kraków)*
ORCID: 0000-0002-8361-503X

Received: 5.10.2020
Accepted: 30.04.2021
Published: 23.12.2021

Fikcja fanowska – rekonesans gatunkowy

Autorzy fanfików często wypowiadają się o swoich tekstach, nazywając je ‘opowiadaniem’, ‘historią’, ‘opowieścią’ czy ‘romansem’, wskazując na związki swojej twórczości z literaturą. W pierwszej części artykułu pokażę, że definicje gatunkowe wykorzystywane w literaturoznawstwie mogą zostać użyte do opisu tekstów fanowskich. Wymienię także te z gatunków, po które autorzy sięgają najczęściej. W drugiej części artykułu przedstawię nazwy gatunkowe używane przez fanów. Wskażę przy tym te cechy ich tekstów, które wybierane nazwy podkreślają.

Słowa kluczowe: gatunek, fanfiction, nota autorska, świadomość gatunkowa

Fan fiction – genre exploration

Fan fiction authors often call their texts ‘opowiadanie’, ‘historia’, ‘opowieść’, or ‘romans’, underlining the connections between their fanworks and literature. In the first part of this article, I will show that genre definitions within theory of literature can be used to describe fan fiction. I will also point out the genres that the authors chose most often. In the second part of this article, I will present the genre names used by fans. I will focus on the aspects of their works that are highlighted by the chosen names.

Keywords: genre, fan fiction, author’s note, genre awareness

Fan-Fiction – die Erkundung einer Gattung

Fan-Fiction-Autoren nennen ihre Texte oft ‘opowiadanie’, ‘historia’, ‘opowieść’, ‘romans’, was die Verbindung zwischen ihren Fanwerken und der Literatur unterstreicht. Im ersten Teil dieses Artikels lege ich dar, dass die Definitionen von Genres in der Literaturtheorie zur Beschreibung von Fan-Fiction verwendet werden können. Darüber hinaus zeige ich die Genres auf, die von den

* mgr Martyna Szczepaniak, Uniwersytet Jagielloński, Wydział Polonistyki, ul. Gołębia 16, 31-007 Kraków, e-mail: marti.szczepaniak@doctoral.uj.edu.pl

Autoren am häufigsten gewählt wurden. Im zweiten Teil dieses Artikels stelle ich die von den Fans verwendeten Genrebezeichnungen vor. Dabei konzentriere ich mich auf diese Aspekte ihrer Arbeiten, die durch die gewählten Bezeichnungen hervorgehoben werden.

Schlüsselwörter: Gattung, Fan-Fiction, Notiz des Autors, Gattungswissen

1. Wstęp

Zgodnie z myślą Michaiła Bachtina każdy tekst przynależy do jakiegoś gatunku. Dotyczy to także fanfiction, czyli tekstów tworzonych przez fanów z elementów świata przedstawionego oficjalnie opublikowanych książek, filmów, seriali, gier itd. W tym artykule chciałabym skonfrontować ze sobą naukowe i fanowskie spojrzenie na gatunki, z jednej strony – przykładając do tekstów fanfików utrwalone w ramach genologii literackiej definicje, a z drugiej – analizując określenia gatunków pojawiające się w towarzyszących im notach autorskich. Porównanie to ma na celu stworzenie ogólnego opisu gatunków występujących w literackiej twórczości fanowskiej polskich twórców.

Samo pojęcie ‘gatunku’ rozumiem za Seweryną Wysłouch i jej interpretacją Bachtina jako swoisty układ tematu, stylu i kompozycji (Wysłouch 2007: 295). Oznacza to, że w ramach definicji gatunkowej mieszczą się zarówno wyznaczniki dotyczące formy, jak i treści.

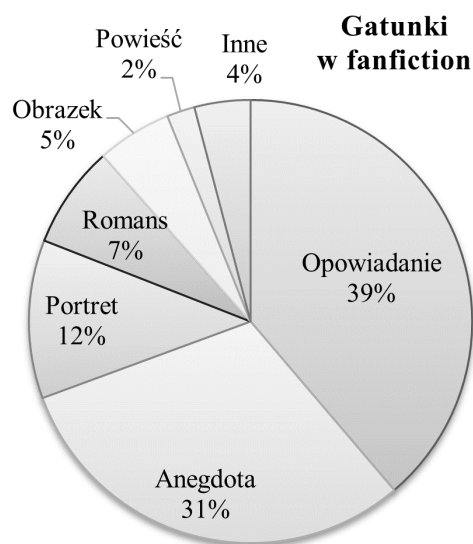
Definicję gatunku uznaję w tym tekście za definicję typologiczną, czyli składającą się ze zbioru cech, które charakteryzują wzorcowy egzemplarz. Egzemplarzami danego gatunku są wszystkie teksty, które są zbliżone do wzorca (w mojej pracy nie jest nim konkretny tekst, a wiązka cech), choć nie ma wyznaczonej ścisłej granicy, która decydowałaby o tym, czy dany tekst do danego gatunku przynależy, czy też nie (Sawicki 2007: 140–141). Na potrzeby niniejszej pracy uznaję za taką granicę posiadanie trzech czwartych cech wzorca.

Definicje, którymi posługuję się w tym artykule, zostały utworzone na podstawie haseł *Słownika rodzajów i gatunków literackich* pod redakcją Grzegorza Gazdy (Gazda 2012). Definicje pojęć fanowskich pochodzą ze *Słownika fandomu i fanfiction* Aldony Kobus i Joanny Krzyżanowskiej znajdujące się w monografii tej pierwszej (Kobus 2018) oraz w antologii *Netlor. Wiedza cyfrowych tubylców* pod redakcją Piotra Grochowskiego.

Analizowane teksty fanowskie opublikowane zostały na portalu fanfiction.net w ramach dwóch popularnych w Polsce fandomów: filmowego uniwersum Marvela (znanego jako MCU) oraz Harry’ego Pottera, z nich też pochodzą 1402 noty autorskie, stanowiące podstawę drugiej części tego artykułu.

2. Fanfiction a tradycyjne gatunki

Większość fanfików to utwory narracyjne¹, czyli gatunki przodujące w literaturze popularnej i kobiecej, z którymi twórczość fanowska jest zresztą kojarzona (Iwasiów 2000; Lisowska-Magdziarz 2017: 48–50). Dokładniej omówię te najczęściej wybierane przez fanów na podstawie analizy 146 ukończonych tekstów z fandomu MCU, której wyniki przedstawione są na wykresie 1. Następnie, posługując się wybranymi przykładami z fandomu Harry’ego Pottera, przybliżę wybrane realizacje każdego z częściej występujących gatunków. Jest to z konieczności analiza pobieżna, biorąca pod uwagę definicje tworzone na podstawie jednego źródła – *Słownika* (Gazda 2012) – ale wystarczy to dla zarysowania konturów gatunkowej mapy fanfików przy użyciu literaturoznawczych narzędzi, co jest celem tego artykułu.

Wykres 1. Gatunki w fanfiction

Najczęstszym gatunkiem, który pojawia się w twórczości fanowskiej, jest opowiadanie, czyli krótki (1)² utwór jednowątkowy (2), w którym narrator (3) dominuje nad przedmiotem opowieści (4). Charakteryzuje się ono subiektywnością (5) oraz luźnym powiązaniem między poszczególnymi wydarzeniami (6). Zawiera liczne elementy dygresyjne (7) i opisowe (8) (Gazda 2012: 668–670).

¹ W przypadku nielicznych utworów lirycznych i dramatycznych autorzy poprawnie przyporządkowują je do danego rodzaju literackiego.

² Numery w nawiasach oznaczają numerację cech definicyjnych.

Przykładem opowiadania, nazwanym przez autorkę powieścią, są liczące 32 tys. słów³ *Dwie strony* (Erintii 2015), opisujące wątek (2) związku Hermiony Granger i Lucjusza Malfoya, który został zainicjowany w wakacje przed rozpoczęciem przez bohaterkę piątego roku nauki w Hogwarcie. Wydarzenia z piątego, szóstego i siódmego tomu sagi opisane są jednak tylko kilkunastoma zdaniemami w rozdziale ósmym. Większą uwagę poświęcono jedynie pobytowi Hermiony, Rona i Harry’ego w dworze Malfoyów (Rowling 2008: 470–490), ponieważ jest to zdarzenie istotne dla rozwoju związku głównych bohaterów, a tylko te są częścią fabuły (6). Dominacja (4) narratora (3) widoczna jest we fragmentach, w których antycypowane są przyszłe wydarzenia, np. „Sierpniowy dzień, który miał stanowić początek wielkiej zmiany w niczym nie przypominał przełomowego dnia. Zresztą, prawdę powiedziawszy, dużo czasu upłynęło nim [Hermiona] zrozumiała powagę przypadkowego spotkania” (Erintii 2015: 1)⁴. W tekście pojawiają się także liczne, choć krótkie, partie opisowe (7) i dygresyjne (8), a przebieg akcji pokazany jest w sposób subiektywny (5), wykorzystujący trzecioosobową narrację zmediatyzowaną, przyjmującą punkt widzenia kilkorga różnych bohaterów. Poniższy fragment pochodzi ze sceny rozmowy czterech postaci: Hermiony, Rona, Harry’ego i nowego Ministra Magii Kingsleya i został napisany z perspektywy tego ostatniego. Opis przechodzi tu w dialog, który zostaje przerwany krótką dygresją na temat zwyczajów Kingsleya, postaci pojawiającej się w dwóch scenach opowiadania.

Spojrzał przez imitację okna przedstawiającą widok na zielone łąki i lasy. Kojący oczy widok. Jedyną rzecz, którą lubił w pretensjonalnym gabinecie. Gabinet pełnym kosztownych drobiazgów, zdaniem Kingsleya, całkiem niepotrzebnych. Nie rozumiał, po co mu importowane figurki oraz ramy lustra kute przez gobliny. Jak będzie miał chwilę czasu, doprowadzi to miejsce do stanu jako takiej używalności. Naprawdę nie ma ochoty potykać się o nic we własnym gabinecie. [...]

Usiedli na wygodnej sofie niedaleko biurka ministra. Miejscu przeznaczonym dla gości. Na pobliskim stoliku szybko pojawiła się kawa, herbata oraz ciasteczka. Kingsley, odkąd został ministrem, bardzo doceniał podawane w pracy dania. Prawdę powiedziawszy, jadł w pracy obiad i kolację. Pracował do późna i nie miał ochoty, by jeszcze zajmować się domowymi sprawami. Mieszkał sam i nabrał starokawalerskich przyzwyczajęń. A teraz raczej nie znajdzie czasu na znalezienie towarzyszk życia (Erintii 2015: 10).

³ Ponieważ teksty na fanfiction.net nie są dzielone na strony, podana przez portal długość słów jest najbardziej miarodajnym wskaźnikiem długości, choć wlicza także noty autorskie towarzyszące tekstom. Dla porównania *Quo vadis* Sienkiewicza ma ok. 170 tys. słów.

⁴ Numer strony odpowiada numerowi rozdziału, który na fanfiction.net jest osobną podstroną. W cytowanych fragmentach zostały poprawione błędy ortograficzne i interpunkcyjne.

Samo słowo ‘opowiadanie’, a także jego derywaty, jak ‘opek’ czy ‘opowiadanko’, używane są często przez autorów, ale jako synonim pojęcia ‘fanfik’. Dlatego też nie wszystkie teksty opatrzone taką nazwą są opowiadaniem. Warto jednak zwrócić uwagę na cechy tego gatunku, które często pojawiają się w twórczości fanowskiej. Historie w ramach fandomu są najczęściej krótkimi (1) – więcej niż tysiąc z ponad 3,5 tys. prac opublikowanych w ramach fandomu Harry’ego Pottera na stronie fanfiction.net nie przekracza długością tysiąca słów⁵ – utworami narracyjnymi (3). Powstają na bazie interpretacji postaci przez daną grupę fanów i stają się przyczynkiem do przeinterpretowania kanonu⁶, przez co zazwyczaj są subiektywne (5), przedstawiając nową interpretację motywacji danego bohatera (Derecho 2005: 70–77, Jenkins 1992: 159, Kaplan 2005, Szczepaniak 2017). Takie podejście często połączone jest z pomijaniem innych wątków, co prowadzi do jednowątkowości (2). Również dominacja osoby opowiadającej (4) jest wpisana w twórczość fanowską.

Zrzeczenie praw autorskich: Wszystko należy do p. J. K. Rowling. Ja tu tylko sprzątam. Żartowałam. Trochę pobawię się po swojemu zabawkami dostarczonymi przez Autorkę i potem zwrócę je w stanie nie gorszym niż na początku mojej zabawy (OliveB 2013: 1).

Przykład ten wskazuje na typowe podejście twórców fanfiction do własnych utworów, świadomość ich zależności od tekstów kultury opublikowanych oficjalnie, a także pewne poczucie podrzędności – OliveB, tak jak i inni autorzy fanfików, tylko się bawi bohaterami, a jej działania nie mają wpływu na tekst kanonu⁷. Deklarowana tu dominacja autora – nawet jeśli ograniczona jedynie ramami jednej historii – przekłada się zazwyczaj na dominację narratora (Herzog 2012).

Teksty fanowskie stosunkowo często są także anegdotami, czyli krótkimi (1) utworami narracyjnymi (2) o charakterze humorystycznym (3), zakończonymi puentą (4) (Gazda 2012: 26–27). Przykładem tego gatunku jest tekst *Dno kompletne*, prezentowany w całości poniżej:

⁵ Stan z sierpnia 2020 r. Wielkości te zmieniają się w sposób proporcjonalny.

⁶ Pojęcia ‘kanonu’ używam w tym artykule zgodnie z jego fanowską definicją, czyli jako „ogółu treści i sensów tytułu, wokół którego skupia się dany fandom” (Kobus 2018: 373).

⁷ Tego typu ironiczne parateksty wskazują także na to, że autorzy „bawią się” nie tylko elementami świata przedstawionego, ale także gatunkami, modyfikując wzorce gatunkowe. Czasem wprowadzane przez nich modyfikacje rozpowszechniają się i doprowadzają do powstania nowych wzorców charakterystycznych dla tekstów fanowskich. Kilka przykładów takich gatunków pojawia się w drugiej części tego artykułu.

– Jestem twoim ojcem.

Harry patrzył na mężczyznę z niedowierzaniem. To, co usłyszał, zwyczajnie nie mieściło mu się w głowie. Nigdy nie przypuszczał, że ten akurat człowiek mógłby powiedzieć coś podobnego.

Odruchowo przetkał palcami uszy.

– To naprawdę jest twój ojciec – zapewnił siwowłosy profesor, którego twarz automatycznie przybrała wyraz budzącej mdłości troski.

Ogarnięty niewypowiedzianą zgrozą Harry zasłonił oczy dłońmi.

– Twoja matka, rozumiesz, zanim wyszła za mąż za twojego ojca, to znaczy ojczyma...

– Wierzę, wierzę wam! – przerwał starszemu mężczyźnie pełen rozpaczny jęk.

Harry zawtórował mu, sięgając po pilota. „Południowoamerykańskie telenowełe ostatnio osiągnęły dno Rowu Mariańskiego” – stwierdził stanowczo, wściekłym naciśnięciem czerwonego guziczka wyłączając telewizor (akumaNakago 2009-...: 5).

Ten krótki (1) utwór narracyjny (2) opisuje jedno wydarzenie – bohatera oglądającego odcinek telenoweli – a humorystyczny wydźwięk (3) nadaje mu puenta (4). Czytelnikowi znającemu kanon może się wydawać, że utwór ten opisuje sytuację, w której Albus Dumbledore („siwowłosy profesor”) zdradza Harry’emu, że jego prawdziwym ojcem jest Severus Snape – wątek na tyle często obecny w twórczości fanowskiej, że doczekał się własnej nazwy: *Severitus*. Końcowy akapit zmienia ton tej historii, a dramat związany z utratą poczucia tożsamości staje się jedynie kąśliwym komentarzem na temat tego motywu.

Kolejnym gatunkiem obecnym w twórczości fanowskiej jest portret literacki, czyli krótki (1) utwór przedstawiający opis jakiejś postaci lub typu (2), który nie posiada fabuły (3). (Gazda 2012: 737–740).

W przypadku tekstów fanfiction główną funkcją portretu jest pogłębiona analiza postaci, często nawiązująca do wydarzeń spoza kanonu. Istnieją różnice między takim opisem postaci pierwszo- lub drugoplanowej – jak w tekście *Śmierć* (Otko 2012), a postaci z tła – jak w tekście *Portret* (Eliss Snape 2014). Oba są krótkimi, liczącymi odpowiednio 744 słowa i 466 słów, (1) tekstami bez fabuły (3), różnią się jednak sposobem opisu (2).

Gdy portret dotyczy postaci dobrze znanej czytelnikowi, wtedy tekst jest przede wszystkim interpretacją kanonicznych wydarzeń. *Śmierć* jest więc zapisem ostatnich momentów przed śmiercią Dracona Malfoya, w których bohater analizuje swoje życie. Utwór oferuje w ten sposób inne spojrzenie na jego działania, które w sadze pokazano z punktu widzenia antagonisty Dracona, co widać w przedstawionym poniżej fragmencie.

Mówi się, że człowiek jako wolna istota może kierować swoim życiem. Wszyscy znają maksymę: Jesteś panem swego losu. Ja jednak w to nie wierzę. Już od urodzenia ktoś sterował moim życiem, zawsze mówił, co robić i w jaki sposób, nigdy nie

pytano mnie, na co mam ochotę, lecz odkąd poszedłem do Hogwartu, to znalazłem trochę wolności i szczęścia. Chyba tak mogę nazwać wyrwanie się spod skrzydeł apodyktycznego ojca i wyniosłej matki? Moja wolność trwała pięć lat, do momentu, w którym mój ojciec zawiódł Czarnego Pana i musiałem zająć jego miejsce. Kto by pomyślał, że wydarzenia z szóstego roku w Hogwarcie tak wpłyną na mnie. Z dzieciaka, który uważał się za pępek świata, stałem się zastraszonego chłopakiem, który płakał w damskiej toalecie. Bez przyjaciół, wsparcia, odwagi byłem zupełnie sam. Uwierzycie, że pomagały mi rozmowy z duchem dziewczyny, która zginęła w imię zasad wyznawanych przez Czarnego Pana? Ironia, ja, który kiedyś byłem uważany za księcia Slytherinu, stałem się zwykłym sługusem dla czarodzieja z pewną ideą. I właśnie przez tego człowieka rok później od wydarzeń, które miały miejsce na Wieży Astronomicznej, stoję pośród ruin zamku, który kiedyś dał mi namiastkę radości (Otko 2012: 1).

W dwóch ostatnich akapitach to narrator kontynuuje jego przemyślenia: „Wie, że nikt nie zapłaci nad jego grobem, nikt go nie wspomni, nikt nie zapali za niego świeczki i nikt nie będzie życzył jego udręczonej duszy spokoju. Choć może odejście z tego świata przyniesie mu ulgę?” (Otko 2012: 1).

W przypadku *Portretu*, przytoczonego poniżej niemal w całości, opisywaną postacią jest Gruba Dama, bohaterka, o której przeszłości czytelnik nic nie wie, dlatego też piszący może stworzyć całą jej historię. Poniższy tekst łączy ze sobą opis typu postaci – magicznego portretu – z opisem pojedynczego bohatera.

Ktoś umieszczony na obrazie nie jest duchem, a jedynie nikłą namiastką człowieczeństwa, której dobrodusznie ofiarowano imię i kawałek chłodnej, nieczułej ściany na własność. To zlepek magii i sztucznie wytworzonej inteligencji. Jest się czymś na granicy wspomnień i świadomości. Czymś ukorzonego człowiekowi i jednocześnie znajdującym się ponad nim. Bytem wiecznym, a jednocześnie całkowicie zależnym od magii czarodziejów, z której zostało się wytworzone. Zlepek informacji, kilkadziesiąt pociągnięć pędzla i kilka cech charakteru, które przynależały do kogoś, na kim wzorował się artysta. Poza tym pusta, chłodna dziura zapomnienia. Żadne z nich nie posiada wspomnień z czasów, kiedy byli jeszcze ludźmi. Są tu dla uciechy czarodziejów, którzy postanowili zabawić się w Absolut.

Obrazy potrafią trwać, nie odczuwszy najmniejszych pragnień – ludzkich ułomności. Sen do niczego nie jest im potrzebny, jednak jej kompani zapadają w niego każdej nocy. Porzucają to, czym są. Żyją w zakłamaniu, oszukują swoją sztuczną psychę. Chcą prowadzić egzystencję podobną do tej, którą widują na co dzień, o której mają urywki przeblysków świadomości, myśli. Nie, inaczej... Portery nie myślą i nie czują, bo nie są żywe. Mają coś w rodzaju regulek, sztywnych zasad wpojonych jakby odgórnie, siłą. Ona na przykład wie, że strzeże pokoju wspólnego Gryffindoru, nieważne gdzie się uda, będzie pamiętać, że ramy tego portretu należą do niej i że pamięta czasy, kiedy profesorowie tej szkoły i rodzice odwiedzający uczniów sami byli nieletni. Posiada wspomnienia z czasów, kiedy była już ułudą człowieka.

Dano im w posiadanie Eden, powinni korzyć się przed swymi panami i bić pokłony w podzięcie za dobrodziejstwo. Jednak ona CZUJE wzdgarde. Gruba Dama nie pozwala, żeby idylliczne życie przesłoniło jej zdrowy rozsądek. Choć nikomu nie mówi, to pamięta rzeczy, których nie ma prawa wspominać. Tęskni za łąkami Francji, gdzie przecież jej nie było podczas życia w ramach obrazu. I to nie tymi usadowionymi na obrazie przed salą transmutacji. Ma na myśli niegdysiejszą Galicję zimą, w której życie zamarło, a nie arkadyjską zieleń przepelnionego idealizmem pejzażu (Eliss Snape 2014: 1).

Kolejnym omawianym gatunkiem jest romans, czyli dłuższy (1) utwór narracyjny (2) o nieprawdopodobnej (3) i fantastycznej (4) fabule. Jest ona jedno wątkowa (5), choć składa się z wielu sensacyjnych wydarzeń (6) (Gazda 2012: 951–957). Ta nazwa także pojawia się w notach autorskich, jednak w przeciwieństwie do opowiadania najczęściej używana jest jako określenie gatunkowe, jak to widać w poniższym przykładzie fragmentu noty autorskiej⁸:

Tytuł: *W strugach deszczu*

Autor: Nerejda

Fandom: Harry Potter

Gatunek: dramat, parodia, romans

Oznaczenie wiekowe: PG

Ostrzeżenia: slash

[...]

Disclaimer: Opowiadania nie powstały dla odniesienia żadnej korzyści majątkowej, a bohaterowie i elementy świata przedstawionego cyklu należą do jego autorki, Joanne K. (Nerejda 2010: 1)

W strugach deszczu, mimo deklaracji autorki, romansem nie jest. Ten krótki tekst narracyjny (2) nie posiada fabuły. Całość to przeplatające się: opisy uczuć bohatera-narratora, jego wezwania skierowane do nieobecnego kochanka i zwrotki wiersza na temat odchodzenia wykorzystujące metaforę starej fotografii. Nie jest to przypadek odosobniony, ale kwestią tą zajmę się w drugiej części tego artykułu.

Romansem jest za to *1947* (ohfuckiteverythingistaken 2011). Ten dłuższy, liczący ok. 86 tys. słów (1), utwór narracyjny (2) opisuje związek Toma Riddle'a i Harry'ego Pottera. Jego fabuła jest fantastyczna (4), także w porównaniu z kanonem. Początkowa podróż w czasie – Harry Potter w tajemniczy sposób znajduje się w tytułowym roku 1947 – jest wbrew zasadom obowiązującym w świecie

⁸ Fragment ilustruje także utożsamianie pojęć 'fanfik' i 'opowiadanie'.

wykreowanym przez Rowling⁹. Nagromadzenie w tekście sensacyjnych wydarzeń (6): spotkań z potężnymi, wprowadzonymi przez autorkę fanfika postaciami, częstych ataków na głównego bohatera czy opanowywanie przez niego coraz to bardziej niesamowitych umiejętności sprawia, że fabuła jest nieprawdopodobna (4). Utwór ten jest dwuwątkowy, przy czym wątek Harry’ego Pottera wyraźnie góruje nad wątkiem Toma Riddle’a.

Kolejnym gatunkiem obecnym w twórczości fanowskiej jest obrazek, czyli krótki (1) utwór narracyjny (2), w którym opis elementu codzienności (3) dominuje nad fabułą (4) (Gazda 2012: 648–651). W refleksji genologicznej twórców fanfiction termin ten pojawia się rzadko, najczęściej z doprecyzowaniem ‘obrazek z życia’, jak w cyklu *Igor Karkarow – miniaturki zebrane* (Czarna Pantera 2011–2012). Przykładem tekstu, który jest obrazkiem, niech będzie należący do tego cyklu utwór *Kubryk*, przytoczony poniżej w całości:

Jak wygląda kajuta przeciętnego ucznia? Niezasłane łóżko, ubrania rzucone byle jak na krzesło, walające się w nieładzie książki i do tego wszystkiego wytaczające się spod stołu butelki – pół biedy, jeżeli tylko po kremowym... Karkarow doskonale zdawał sobie z tego sprawę, dlatego starannie unikał wizytowania tego rodzaju rejonów, nie tylko uczniowskich kajut, ale i samego kubryku, który de facto na pokładzie statku stanowił coś w rodzaju odpowiednika pokoju wspólnego i zapewne prezentował się w podobny sposób. Myśl, że na jego statku znajduje się miejsce, gdzie panuje kompletny chaos, nie była zbyt miła.

Dlatego lepiej było udawać, że ono nie istnieje.

Jednak dzisiejszego dnia, zaniepokojony nienaturalną ciszą panującą na statku, nie wytrzymał i postanowił wyruszyć na zwiad.

Szybko przekonał się, że na pokładzie nie było żywej duszy. Spenetrował cały statek i w końcu znalazł się pod drzwiami kubryku. Z wnętrza nie dobiegał żaden dźwięk. Po chwili wahania zapukał, ale odpowiedziała mu tylko cisza. Uchylił drzwi i zajrzał do wnętrza. Nikogo nie było w środku. Cóż, wyglądało na to, że wszyscy zmyli się z pokładu. Nic dziwnego zresztą, w końcu było piątkowe popołudnie.

Już miał wyjść z kubryku, kiedy wbrew własnej woli zatrzymał się w progu. Skoro już tutaj był... Omiótł całe pomieszczenie uważnym spojrzeniem. Błat stołu stojącego na środku zaścielały papiery. Notatki, książki, jakiś kolorowy magazyn, „Prorok Codzienny”... Nie do wiary! Czyżby oni naprawdę czytali gazety? Jego wzrok zatrzymał się na tablicy korkowej wiszącej na ścianie. Dostrzegł kilka zdjęć i, zainteresowany, podszedł bliżej. Pierwsze, z tłumem uczniów zgromadzonych na pomoście i statkiem w tle, zrobiono zapewne tuż przed wypłynięciem z Durmstrangu

⁹ W *Harrym Potterze i więźniu Azkabanu* (Rowling 2001) zostało ujawnione, że czarodzieje mogą cofnąć się w czasie jedynie o 6 godzin, a ich działania nie zmieniają przeszłości. Zostało to zakwestionowane w 2016 roku w *Harrym Potterze i przeklętym dziecku* (Rowling, Thorne, Tiffany 2016), już po opublikowaniu 1947.

w październiku, na drugim był Poliakov z kubłem i szczotką do szorowania pokładu, a na trzecim cała grupa delegatów przed Trzema miotłami w Hogsmeade. Cała? A nie, brakowało Wiktora... Na tablicy znajdowały się też efekty pracy artystycznej uczniów. Igor przez chwilę kontemplanował rysunek przedstawiający kozła – zapewne była to jego karykatura... Poza tym na tablicy wisiał plan zajęć i różne notatki skreślone na kawałkach pergaminu. Znaczenia części z nich można się było tylko domyślać. „Wachta we wtorek” czy „Zaklęcia, prezentacja – 28.02” mówiły same za siebie. Ale reszta była dla niego kompletnie niezrozumiała. Hasło: „Durmstrang, Durmstrang, über alles!” to jeszcze ewentualnie. Ale: „Ugór, krzaki, wilkołaki”? Albo: „Wszyscy, którzy zostali w tyle, zostają w tyle”?

Igor uniósł brwi w zdziwieniu.

„Nie dokarmiać studentów”?

A potem przypomniał sobie swoje własne szkolne czasy. I niemal niezauważalnie uśmiechnął się pod nosem (Czarna Pantera 2011–2012: 82).

W tym krótkim (1) narracyjnym (2) utworze opis kubryku (3) zdecydowanie przeważa nad szczątkową fabułą (4), jednocześnie będąc jedynie pretekstem do pokazania zachowań typowych dla młodzieży – uczniowie o których mowach to siedemnasto- i osiemnastolatki.

Ostatnim omawianym przeze mnie gatunkiem, także wspomnianym w notach autorskich, jest powieść, czyli dłuższy (1) utwór narracyjny (2) o wielowątkowej (3), spójnej fabule (4), składającej się z prawdopodobnych wydarzeń (5) (Gazda 2012: 743–751).

Przykładem powieści jest tekst *Red Hills* (Akame Sora 2009–2011). To dłuższy (1), liczący ok. 250 tys. słów, utwór narracyjny (2). Istotną rolę odgrywają w nim spójnie (4) połączone wątki (3) Harry’ego Pottera, Dracona Malfoya i jego młodszego brata Samuela, wymyślonego przez Akame. Autorka wykorzystuje elementy znane z sagi, by uzasadnić i uprawdopodobnić wydarzenia (5). W *Red Hills* główną antagonistką jest Narcyza Malfoy, która doprowadza do magicznego ślubu między bohaterami, a następnie porywa i próbuje zabić Samuela, nieślubnego syna swojego męża. Jej działania uzasadniane są przez jej poglądy na czystość czarodziejskiej krwi, strach przed utratą pozycji społecznej, a także genetyczną skłonność do szaleństwa rodziny Blacków, elementy obecne w cyklu Rowling. Tak jak w przypadku innych wątków w tym tekście, uzasadnienie to nie przekonuje wszystkich czytelników, ale istotne jest dążenie autorki do uprawdopodobnienia zachowania postaci. Nie było go w analizowanym wcześniej *1947*.

Powyższa, z racji ograniczeń artykułu zaledwie pobieżna analiza gatunkowa pokazuje, że użycie terminów literaturoznawczych do zbadania tekstów fanowskich jest jak najbardziej zasadne. Dogłębniejsza analiza wybranych gatunków – przede wszystkim opowiadania i romansu – może być niezwykle owocna zarówno w kontekście badań nad genologią literacką, jak i twórczością fanowską.

3. Fanowskie nazwy gatunków

Po przedstawieniu tekstów fanowskich z punktu widzenia genologii literackiej chciałabym teraz pokazać, jak sami twórcy myślą o gatunku swoich wypowiedzi. W tabeli 1 zebrano wszystkie sformułowania, które zostały użyte w sposób jednoznaczny jako określenia gatunkowe. Nie uwzględniono w niej nazw, które pojawiły się po słowach „rodzaj” czy „ostrzeżenie” ani tych wybieranych przez autorów w momencie określania *genre*¹⁰ swego tekstu, ponieważ informacja ta, będąc częścią interfejsu, znajduje się na innym poziomie niż noty autorskie. Badany materiał składał się z not autorskich pochodzących z 1402 różnych fanfików z fandomów Harry’ego Pottera i MCU, jednak określenia gatunkowe pojawiły się zaledwie w niewielkiej ich liczbie: 102. W 46 przypadkach opis gatunkowy zawierał więcej niż jedną nazwę, jak to można było zobaczyć w przytoczonej wcześniej nocie autorskiej. Synonimy zostały policzone razem¹¹. W przypadku określeń wieloczłonowych brałam pod uwagę synonimiczność członu nadrzędnego. Kolejność nazw w polu odzwierciedla częstość występowania, w dalszej części artykułu będę się posługiwała pierwszym z leksemów dla określenia całej grupy.

Występujące w tabeli nazwy można podzielić na kilka kategorii: sygnalizujące typ wątków, jaki pojawi się w danej historii; przedstawiające świat przedstawiony; określające tematykę i sposób jej przedstawienia oraz nazwy tradycyjnych gatunków.

Tabela 1. Lista określeń gatunkowych

Nazwa	Użycie
Romans, romance	41
Dramat [epika], drama	18
Angst	15
Humor	12
Obyczajowy, obyczajówka	10
Komedia [epika]	8
Non-canon, AU, muggle/modern AU	6

¹⁰ Portal fanfiction.net, choć oferuje możliwość publikacji w 43 językach, sam jest tylko w języku angielskim.

¹¹ ‘Slash’ i ‘yaoi’ różnią się (Kobus 2018: 274–277), ale w badanym materiale były używane wymiennie, dlatego zostały policzone razem. ‘AU’ i ‘non-canon’ zostały uznane za jedną kategorię ze względu na podobieństwo między nimi. Leksem ‘drama’ pojawił się z inną angielską nazwą, dlatego potraktowałam go jako tłumaczenie ‘dramatu’.

Tabela 1 (cd.)

Nazwa	Użycie
Parodia	6
Slash, yaoi	5
Crack	4
General, ogólny	4
Fluff	3
Kryminał	3
Opowiadka, opowieść wojenno-szpiegowska	3
Porn without plot, PWP, PWP z fabułą	3
Powieść	3
Przygodowy	3
Tajemnice, mystery	3
H/c, hurt/comfort	2
Horror, horror kryminalno-obyczajowy	2
Impresja, wariacja	2
Songfic	2
Akcja	1
Friendship	1
Humoreska	1
Komedia [dramat]	1
Marriage Law	1
Okruchy życia	1
Powiadka szpiegowsko-przygodowa	1
Psychologiczny	1
Strange	1
Weird	1
Żart	1

Pierwsza z tych kategorii, czyli określenia sygnalizujące typ wątków, jaki pojawi się w danej historii, jest reprezentowana najliczniej. Na ogólny opis zawartych w tekście wątków wskazują jednostki: ‘akcja’, ‘angst’¹², ‘crack’¹³,

¹² Jest to tekst, „w którym bohaterowie przechodzą przez psychiczne i/lub fizyczne udręki” (Kobus 2018: 359).

¹³ Jest to tekst „opisujący całkowicie niedorzeczną, niemożliwą, niewiarygodną historię” (Kobus 2018: 363).

‘dramat’, ‘fluff’¹⁴, ‘h/c’¹⁵, ‘humor’, ‘komedia’, ‘obyczajowy’, ‘powiastka szpiegowsko-przygodowa’, ‘przygodowy’, ‘psychologiczny’, ‘strange’, ‘weird’. Nie informują one o formie danego tekstu, zarówno ‘komedia’, jak i ‘dramat’ opisywały teksty epickie, a i pozostałe określenia pojawiały się przy tekstach o różnej budowie. Przekazują za to, że w danej historii zdarzy się coś, co będzie X. Tak też ‘dramatem’ zostały nazwane: opisywane w poprzedniej części tego artykułu *W strugach deszczu* (Nerejda 2010), przedstawiające w dość lirycznej formie dramat rozstania kochanków, jak i *Pradawny pakt* (LiluAin 2010– ...), w którego przypadku dramatycznymi wydarzeniami są zabójstwa i akty poświęcenia dokonywane podczas opisywanej w tym tekście alternatywnej wersji wojny w świecie czarodziejów. Nazwy tego typu używane są także – za wyjątkiem ‘powiastki szpiegowsko-przygodowej’ – jako określenia cechy, którą tekst może posiadać, np. w nocie autorskiej opisującej rozdział: „Troszkę angst, nieco patosu i mam nadzieję, że feelsy” (Naajt 2012: 13).

Fabulę opisują też nazwy: ‘general’, ‘friendship’, ‘Marriage Law’, ‘romans’, ‘slash’ i ‘tajemnice’. Określają one tematykę głównego wątku: ‘tajemnice’ sugerują, że jakaś tajemnica będzie jego istotną częścią; ‘friendship’ oznacza, że będzie to historia o przyjaźni; ‘romans’ sygnalizuje romantyczność głównego wątku; ‘slash’ precyzuje, że będzie to historia miłosna dwóch mężczyzn; ‘Marriage Law’ podaje, że bohaterowie zostaną zmuszeni do ślubu przez dekret Ministerstwa Magii, a historia opíše ich drogę od małżeństwa do miłości, natomiast ‘general’ informuje, że wątek miłosny się nie pojawi.

Obecność tego typu nazw jako określeń gatunkowych jest, przynajmniej częściowo, uwarunkowana przez interfejs portalu fanfiction.net. Publikując na nim swoje prace, autorzy mogą wybrać *genre* swojego tekstu spośród kilkunastu możliwości, wśród których znajdują się m.in. ‘Adventure’, ‘Angst’, ‘Drama’, ‘Friendship’, ‘General’, ‘Humor’, ‘Hurt/Comfort’, ‘Mystery’, ‘Parody’, ‘Romance’. Choć nazwa sugeruje, że wypełniając tę zakładkę, wskazuje się gatunek tekstu, lista możliwości pokazuje, że w ten sposób zostaje określona jego tematyka. Kategorie te wpływają na nazwy używane przez autorów: w 72 fanfikach przynajmniej część określeń użytych w nocie autorskiej odwoływała się do nazw zawartych na tej liście. Spośród nich tylko w 10 przypadkach określenia użyte w nocie i wybrane z listy nie pokrywały się.

Drugi typ nazw przedstawia świat przedstawiony. Należą tu jednostki pochodzące z jednego wiersza tabeli: ‘Non-canon’. Określają one świat przedstawiony w opozycji do świata przedstawionego w powieści, tylko jedno z nich ‘muggle/

¹⁴ Jest to tekst, „gdzie głównym założeniem jest stworzenie przyjemnej dla czytelnika, zazwyczaj krótkiej, »cukierkowej«, pełnej humoru historyjki lub krótkiej scenki” (Kobus 2018: 380).

¹⁵ Jest to tekst, w którym jeden z bohaterów przeżywa jakąś traumę, a następnie przechodzi proces rekonwalescencji.

modern AU' precyzuje ten świat jako współczesny, ale pozbawiony magii będącej jego częścią u Rowling.

Kolejna kategoria to nazwy określające tematykę i sposób jej przedstawienia, więc zgodnie z przyjętą we wstępie definicją można je uznać za nazwy gatunkowe. Należą do nich: 'impresja', która oznacza krótki niefabularny tekst opisujący coś przez pryzmat wybranego motywu, 'okruchy życia', które sygnalizują krótką scenę z życia codziennego, 'porn without plot', którego użycie informuje, że będzie to scena erotyczna¹⁶, a 'songfic' sygnalizuje, że w epicki tekst zostaną wplecione fragmenty tekstu piosenki tematycznie z nim związanej.

Tradycyjnymi nazwami, opisującymi znane w literaturoznawstwie gatunki, są: 'horror', 'humoreska', 'komedia', 'kryminał', 'parodia', 'powieść', 'żart'. Są to przede wszystkim gatunki kojarzone z literaturą popularną. Pojawiają się w notach stosunkowo rzadko, ale autorzy wybierają je świadomie, co pokazuje poniższy fragment noty autorskiej:

W tym miejscu proszę szanownych Czytelników o przyjęcie pewnej gatunkowej konwencji – oczywiście, że detektywi wchodzą na miejsce zbrodni, oczywiście, że procedury pasują do fabuły i oczywiście magia działa tak, żeby wspomóc naszych bohaterów w ich bitwie dobra ze złem. I parę innych oczywistości, znanych fanom kryminałów i seriali detektywistycznych (corriente 2015: 1).

Najczęściej pojawia się nazwa 'parodia', co może być spowodowane jej obecnością wśród określeń na liście *genre*.

Interesującą pozycją na tej liście jest określenie 'powieść'. W badanym materiale o wiele częściej używano tego terminu w odniesieniu do sagi J.K. Rowling lub literackich planów wydania swojego tekstu w formie książkowej, a w przypadku fandomu MCU, którego teksty kanoniczne są filmami, nie pojawia się on w ogóle. Tworzy to ciekawą opozycję między powieścią – utworem wydanym oficjalnie, a więc wiążącym się z zarobkiem – a opowiadaniem, utworem fanowskim, funkcjonującym jedynie w obiegu nieoficjalnym, z którego pisanie autor nie może czerpać korzyści finansowych.

W całym zestawieniu wyraźnie widać tendencję do skupiania się na tematyce swojego tekstu. W ponad trzech czwartych tekstów informacja o gatunku ograniczała się do wskazania mniej lub bardziej dokładnie, jakiego rodzaju sceny lub wątki będzie on zawierał.

¹⁶ Dotyczy to także tekstu określonego jako 'PWP z fabułą', który wpisuje się również w przedstawioną w poprzednim podrozdziale definicję anegdoty: jest krótki, opisuje tylko jedną scenę i posiada humorystyczną puentę – po scenie seksu jeden z bohaterów kończy kłótnię swoich partnerów o to, czy mają adoptować kota czy psa, proponując kompromis: adopcję rysia lub tygrysa (euphoria814 2016).

4. Podsumowanie

„Gatunek: A nie mam pojęcia. Obyczajówka? Na pewno to będzie długie opowiadanie, dużo gatunków się tutaj przewinie.....” (Fantasmagoria 2012–...: 1) pisze jedna z autorek, a cytat ten dobrze podsumowuje rozważania przedstawione w tym artykule: opowiadanie pojawia się tu jako kategoria nadrzędna, a określenie gatunkowe przedstawia ogólną tematykę tekstu.

Obie te cechy można połączyć ze specyfiką tekstów fanowskich. Tworzy się je w ramach określonej wspólnoty i dla niej. Podział tematyczny pozwala czytelnikom znaleźć ten typ historii, który ich interesuje. Z tego też powodu terminy określające tematykę znajdują się na liście, z której wybiera się *genre* przy publikacji. Przewaga opowiadań, a szerzej – tekstów narracyjnych – powiązana jest z jednym z podstawowych powodów pisania i czytania takich historii: mają one zaspokoić „czytelniczy głód opowieści” (Jankowiak 2013: 135), uzupełniając tekst kanonu dodatkowymi historiami o życiu lubianych postaci. Ich długość może wynikać z hobbystycznego charakteru tej twórczości – publikacja całości długiego tekstu narracyjnego wymaga miesięcy, a nawet lat pracy, przez co częstsze są teksty krótkie. W mojej analizie gatunkowej brałam pod uwagę jedynie utwory skończone, co także mogło wpłynąć na przewagę gatunków krótkich, gdyż wiele osób rezygnuje z pisania danej historii w trakcie publikacji – ok. jedna trzecia wszystkich tekstów opublikowanych w języku polskim w ramach fandomu MCU jest oznaczona jako nieukończona, a ich ostatni rozdział został opublikowany ponad rok temu¹⁷.

Artykuł ten tylko ogólnie opisuje gatunki i określenia gatunkowe wykorzystywane w fanfikach. Owocne mogłyby być dalsze badania, czy to szczegółowe analizy poszczególnych tekstów pod kątem ich gatunku, analiza najczęstszych modyfikacji gatunkowych w tekstach fanfiction należących do wybranego gatunku, czy też zbadanie sposobu określania gatunku na innych portalach: popularnym, polskojęzycznym forum Mirriel, międzynarodowym archiwum Archive of Our Own, którego interfejs nie zawiera listy gatunków, a nawet na blogach.

Wykaz tekstów

- Akame Sora (2009–2011): *Red Hills*. <https://www.fanfiction.net/s/5508898> (dostęp: 26.10.2019).
akumaNakago (2009–...): *Drabble zebrane*. <https://www.fanfiction.net/s/4946626> (dostęp: 11.04.2018).
akumaNakago (2009–2011): *Sprawy*. <https://www.fanfiction.net/s/5318013> (dostęp: 26.10.2019).
corriente (2015): *Studium w czerni*. <https://www.fanfiction.net/s/11628397> (dostęp: 16.09.2020).
Czarna Pantera (2011–2012): *Igor Karkarow – miniatury zabrane*. <https://www.fanfiction.net/s/7296680> (dostęp: 13.04.2018).

¹⁷ Stan na 25.09.2020.

- Eliss Snape (2014): *Portret*. <https://www.fanfiction.net/s/10295623> (dostęp: 17.11.2020).
- Erintii (2015): *Dwie strony*. <https://www.fanfiction.net/s/10968352> (dostęp: 26.10.2019).
- euphoria814 (2016): *Jak pies z kotem*. <https://www.fanfiction.net/s/12157032> (dostęp: 16.09.2020).
- Fantasmagoria (2012–...): *Historia Hogwartu*. <https://www.fanfiction.net/s/8804599> (dostęp: 14.04.2018).
- LiluAin (2010–...): *Pradawny pakt*. <https://www.fanfiction.net/s/7231917> (dostęp: 16.09.2020)
- Naajt (2012): *Na cztery i pół godziny do nieba wzięci*. <https://www.fanfiction.net/s/8522044> (dostęp: 14.04.2018).
- Nerejda (2010): *W strugach deszczu*. <https://www.fanfiction.net/s/6522716> (dostęp: 13.04.2018).
- ohfuckiteverythingistaken (2011): *1947*. <https://www.fanfiction.net/s/7299406> (dostęp: 04.11.2019).
- OliveB (2013): *Życie nie mogło być lepsze*. <https://www.fanfiction.net/s/9438896> (dostęp: 12.04.2018).
- Otk (2012): *Śmierć*. <https://www.fanfiction.net/s/8375470> (dostęp: 17.11.2020).
- Rowling Joanne K. (2001): *Harry Potter i Czara Ognia*. Poznań.
- Rowling Joanne K. (2001): *Harry Potter i więzień Azkabanu*. Poznań.
- Rowling Joanne K. (2008): *Harry Potter i Insygnia Śmierci*. Poznań.
- Rowling Joanne K., Thorne Jack, Tiffany John (2016): *Harry Potter i przekłęte dziecko*. Poznań.

Bibliografia

- Derecho Abigail (2006): Archontic Literature, A Definition, a History, and Several Theories of Fan Fiction. In: Hellekson Karen, Busse Kristina (eds.): *Fan Fiction and Fan Communities in The Age of The Internet: New Essays*. Jefferson.
- Gazda Grzegorz (red.) (2012): *Słownik rodzajów i gatunków literackich*. Warszawa.
- Herzog Alexandra Elizabeth (2012): “But this is my story and this is how I wanted to write it”: Author’s notes as a fannish claim to power in fan fiction writing. *Transformative Works and Cultures*, 11.
- Iwasiów Inga (2000): Gatunki i konfesje w badaniach „Gender”. W: Bolecki Włodzimierz, Opacki Ireneusz (red.): *Genologia dzisiaj*. Warszawa.
- Jankowiak Daria (2013): Pogoń za opowieścią – analiza motywacji czytelnictwa amatorskiej twórczości fanficyjnej. *Studia Medioznawcze*, 1(52).
- Jenkins Henry (1992): *Textual Poachers: Television Fans & Participatory Culture*. New York–London.
- Kaplan Deborah (2006): Construction of Fan Fiction Character Through Narrative. W: Hellekson Karen, Busse Kristina (eds.): *Fan Fiction and Fan Communities in The Age of The Internet: New Essays*. Jefferson.
- Kobus Aldona (2018): *Fandom. Fanowskie modele odbioru*. Toruń.
- Kobus Aldona, Krzyżanowska Joanna (2013): Słownik fandomu i fanfiction. In: Grochowski Piotr (red.): *Netlor. Wiedza cyfrowych tubylców*. Toruń.
- Lisowska-Magdziarz Małgorzata (2017): *Fandom dla początkujących. Część I: Społeczność i wiedza*. Kraków.
- Sawicki Stefan (2007): Gatunek pojęcie klasyfikacyjne, typologiczne, politypiczne? W: Ostaszewska Danuta, Cudak Romuald (red.): *Polska genologia literacka*. Warszawa.
- Szczepaniak Martyna (2017): (Re)interpretacje bohatera, antybohatera i złoczyńcy w fikcji fanowskiej. W: Bocheński Tomasz, Błaszowska Marta (red.): *Herosi, hochsztaplerzy, hultaje. Bohater/antybohater we współczesnych mediach i kulturze*. Kraków.
- Wysłouch Seweryna (2007): Nowa genologia – rewizje i reinterpretacje. W: Ostaszewska Danuta, Cudak Romuald (red.): *Polska genologia literacka*. Warszawa.